

Dr. Zoran Jelenc

Filozofska
fakulteta
Univerze v
Ljubljani

IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH – NAJBOLJ DINAMIČEN NABOJ TEORIJE VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

dr. Franc Pediček (1922–2008)

V zadnjih dneh julija se je končala pestra in bogata življenjska pot dr. Franca Pedička – pedagoga, ki zavzema čisto posebno mesto v slovenski pedagogiki po drugi svetovni vojni. Njegovo delo označujeta tako izjemna strokovna širina kot tudi poglobljenost, obe navedeni lastnosti pa sta se začeli oblikovati že v času njegovega študija. Po krajšem nihanju med študijem slavistike in teologije – v slednjega se je vpisal v začetku vojne, a ga je med vojno prekinil, po vojni pa ga ni nadaljeval – je upošteval osebni nasvet in vpliv našega znanega psihologa in filozofa dr. Antona Trstenjaka, ki ga je napotil k prof. Stanku Gogali v študij pedagogike. Ob pedagogiki je diplomiral tudi iz »filozofije s psihologijo«.

V »teku in tekališču svojega življenja« (kot je sam označil svojo življenjsko pot) pa je opravljal številne praktične in teoretične pedagoške ter organizacijske dejavnosti. Bil je gimnazijski in visokošolski profesor, predavatelj, urednik strokovnih publikacij, predsednik stanovskih združenj (Društva pedagogov Ljubljane, Zveze pedagoških društev Slovenije), direktor Pedagoškega inštituta, raziskovalec in znanstvenik, pisec tako poljudnih besedil (v

začetku svoje poklicne poti) kot tudi strokovnih, znanstvenih in avtobiografskih (slednje zadnja leta pred smrtjo). Ne vseh teh področjih je dosegal vrhove odličnosti.

Še danes se ga njegovi dijaki radi spominjajo, tako priljubljen je bil. Kot predavatelj je navduševal starše in mladostnike tako s tematiko kot tudi z načinom posredovanja vzgojnih tem. Kot visokošolski učitelj je deloval na treh področjih – na fakulteti za šport, na filozofski fakulteti in na akademiji za glasbo. Z razvijanjem »šolskega svetovalnega dela« (njegova doktorska disertacija) je odprl nova obzorja v naši osnovni šoli. Svoje poklicno delovanje je skozi življenje razporedil tako, da je najprej okušal praktične pedagoške dejavnosti, potem se je lotil stanovskega povezovanja in animiranja (društva, inštitut), da bi kot krono svoje »poti za pedagogiko« (tako je sam imenoval svojo poklicno pot) dosegel izjemne uspehe kot raziskovalec in znanstvenik. Dejavnosti za več življenj in ne le za eno samo! To je zmožnost s svojo izjemno zagnanostjo in seveda vztrajnostjo, ki jo je zmožnost tudi tedaj, ko je naletel na ovire; tedaj celo bolj!

ANDRAGOGIKA IN IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

Iz tega »teka in tekališča« ali »hoje za seboj« in »hoje za pedagogiko«, kot je izrazil svoje življenjske poti, naj v tem prispevku posebej izpostavim Pedičkovo soočanje z andragogiko in izobraževanjem odraslih. S tem področjem se sicer ni veliko srečeval v praksi, a to ga ni oviralo, da ne bi andragogiko in izobraževanje odraslih dobro razumel in ju ustrezno umestil v svoji klasifikaciji – »disciplinski členitvi« predmeta in metodologije pedagoške znanosti in/ali teorije vzgoje in izobraževanja (Pediček 1992/1: 101–117; 160–187). Andragogiki in izobraževanju odraslih je v svoji sintetični monografiji *Pedagogika danes* namenil posebno poglavje (Pediček, 1992/2: 385–409).

Pediček ne dvomi o tem, da sta izobraževanje odraslih in andragogika predmeta ali nujni sestavini (področji) »sistema pedagoške znanosti«. Podlaga za takšno pojmovanje je zanj razmišljanje o tem, komu sta namenjeni vzgoja in izobraževanje ali »subjektivna podstatnost pedagoške znanosti« (Pediček 1992/1: 112).

Za našo obravnavo je pomembna Pedičkova označitev »pedagogike« in »andragogike« kot relativno samostojnih področij, ki sta po navedeni sistemski klasifikaciji enakovredni podpodročji sistema. Obe sestavljata sistem vzgoje in izobraževanja ali »pedagoški mikrosistem«, ta pa je del širšega sistema – makrosistema znanosti. Težave nastanejo pri poimenovanju celotnega sistema vzgoje in izobraževanja, če

skušamo biti dosledni in ohraniti termin »pedagogika« le za eno od podpodročij, to pa je izobraževanje otrok in mladine. Po tehtanju, ali bi sporni izraz nadomestil z mogočimi drugimi pojmi, kot so »edukologija« (po Pastuoviću), »antropogogika« (po Pedičku) ali kar »teorija vzgoje in izobraževanja«, avtor ostane pri pojmu »pedagogika« in z njim, čeravno pogojno in začasno, označi celoto znanosti o vzgoji in izobraževanju.¹ Takšna odločitev vendarle pomeni pristransko opredelitev v korist izobraževanju otrok in mladine (pedagogiki), s katero se bržkone lažje identificira kot z nekim novim izrazom, ki bi hkrati ogrožal že utrjeno mesto in vlogo pedagogike.

V »makrosistemu znanosti« je avtor vzgojo in izobraževanje (»pedagogiko«) po njenem »logosu« uvrstil med človekoslovne (antropološke) znanosti, po disciplinski pripadnosti med humanistične vede, po njeni naravnosti jo je označil kot dejavnost za humaniziranje (človečenje) in po področju praktičnega delovanja kot dejavnost za produkcijo človeka (z vzgojo in izobraževanjem). Sicer pa po vertikalni makrosistemi med naravoslovne in družboslovne znanosti.

Iz že povedanega in iz preglednice o (meta) teoriji o vzgoji in izobraževanju ali znanosti o vzgoji in izobraževanju pa je mesto teorije o vzgoji in izobraževanju odraslih ali znanosti o vzgoji in izobraževanju odraslih v tem sistemu povsem jasno in nedvoumno enakovredno drugim področjem (meta)teorije ali znanosti o vzgoji in izobraževanju. S tem pa je tudi praktična dejavnost vzgoje in izobraževanja odra-

Pediček klasificira pedagoški »mikrosistem« na štiri področja: pedagogika, hebegogika, andragogika, gerontagogika. Iz te opredelitve lahko izluščimo dvoje:

- da sta pedagogika (s tem imenom označuje vedo o vzgoji in izobraževanju otrok in mladine ali »pedagogiko otroštva«, kot jo imenuje na drugem mestu – n.d.: 172) in andragogika (veda o izobraževanju odraslih ali »pedagogika odraslih«) opredeljeni kot enakovredni področji (disciplini) v sistemu znanosti o vzgoji in izobraževanju ali »pedagoških znanosti«;
- da se lahko pojem »andragogika« celo zoži le na določeno obdobje vsega življenja po otroštvu, to pa je – po Pedičku – obdobje, ko človek (odrasli) ni več mladostnik (to obdobje pripada posebni disciplini – hebegogiki) in še ni starostnik (to obdobje obravnava »gerontagogika«) (N.d.: 112).

Preglednica: (Meta)teorija o vzgoji in izobraževanju (ali: znanost o vzgoji in izobraževanju) (Pediček 1992/2: 397)²

znanost o vzgoji in izobraževanju otrok	znanost o vzgoji in izobraževanju odraslih
teorija o vzgoji in izobraževanju otrok	teorija o vzgoji in izobraževanju odraslih
empirično raziskovanje vzgoje in izobraževanja otrok	empirično raziskovanje vzgoje in izobraževanja odraslih
uporabne discipline o vzgoji in izobraževanju otrok	uporabne discipline o vzgoji in izobraževanju odraslih
pedagogika	andragogika
pedagoška didaktika	andragoška didaktika
pedagoške metodike	andragoške metodike

slih sistemsko povsem enakovredna drugim dejavnostim vzgoje in izobraževanja.

Dr. Pediček se je odlikoval po izjemnem mojstrstvu klasificiranja, kar je seveda eminentna lastnost znanstvenika, raziskovalca in s tem razumnika ter misleca. Z vsakim opazovanim predmetom ali pojavom se je ukvarjal toliko časa, da ga je optimalno klasificiral. Tako je tudi v svoji preglednici o (meta)teoriji vzgoje in izobraževanja za vsako od štirih navedenih področij vzgoje in izobraževanja sestavil piramido, v kateri so (od zgoraj navzdol): *znanost* o vzgoji in izobraževanju; *teorija* o vzgoji in izobraževanju; *empirijska* ali empirično raziskovanje ter *uporabne discipline* – ki jih ima vsako od štirih že navedenih področij (pedagogika, hebegogika, andragogika in gerontagogika) ter didaktika in metodika na teh področjih.

S takšnimi izhodišči je, med drugim, izjemno dobro kritično analiziral področje izobraževanja odraslih in andragogiko pri nas. Po drugi strani pa je njeno vrednost tudi izjemno poudaril, ko je rekel, da je »andragoški sindrom

»Korpus« vsakega področja vzgoje in izobraževanja mora obsegati – poenostavljeno povedano – »logos« ali raven (meta)teorije, raven »techne« (tehnološko-tehnične rešitve, metode, pristopi in oblike) in »praksis« ali praktično izpeljavo dejavnosti.

s teoremom permanentnega izobraževanja *najbolj dinamičen naboj za razvijanje današnje teorije vzgoje in izobraževanja ter najbolj podkrepljena spodbuda za prenovo smotra, sistema, vsebine ter prakse vzgoje in izobraževanja*« (Podčrtal Z. J.).³ (Pediček 1985 in Pediček 1992/2).

Sicer pa je bil dr. Pediček do naše andragogike in izobraževanja odraslih tudi hudo kritičen. Praksa izobraževanja odraslih in njegova teorija, ki sta vsaka sama za sebe dovolj bogati, hodita vsaka po svoje: praksa »samorodno brsti«, brez utemeljitve s strani andragogike, pravi avtor (Pediček 1992/2: 385), bogata teorija pa je »hermetično zaprta« in se razvija parcialno. Zato opozarja na rešitev iz tega stanja, ki jo ponuja njegova teoretska shema – (meta)teoriji o vzgoji in izobraževanju ali znanosti o vzgoji in izobraževanju. Zdravila za takšno stanje so, po njegovem: »izoblikovanje logosa«, tako k doslejšnji andragoški teoriji kot tudi k njeni praksi, da bi tako nastala ustrezna »meta-raven«, iz katere je »še le mogoče videti celoto določene pojavnosti, ki se spontano in prizadevno začenja razvijati v določenih teoretskih in praktičnih prizadevanjih« (Pediček 1992/2: 385). Razmišlja tudi o tem, da je prišlo v praksi do razhajanja obeh glavnih podsystemov vzgoje in izobraževanja – začetnega in nadaljevalnega.

Iz njegovega podrobnega razmišljanja o tej tematici se mi zdi smotno izločiti in poudariti dve točki, ki označujeta pglavlitne slabosti v izobraževanju odraslih:

- *Skolarizacija*, zaradi katere se je izobraževanje odraslih odpovedalo svojim izvornim načinom in pristopom, ki si jih je bilo izoblikovalo v pretežno zunajšolski praksi. Skolarizacija, pravi Pediček (1992/2: 391), je začela ropati to področje tistega, »po čemer je bilo bogatejše in bolj novo od izročilno pedagoškega«. Do tega pa je prišlo zaradi večje družbene priznanosti šolske prakse, ki je začela prodirati tudi v tiste vrste izobraževanja odraslih, kjer to ne bi bilo potrebno in bi lahko uspešno delovalo v bolj fleksibilnih oblikah (npr. »delovno«, »izkušensko«, »akcijsko« izobraževanje odraslih). Institucionalizacija, ki jo lahko sicer označimo tudi kot pozitiven pojav, je v tem kontekstu negativna za izobraževanje odraslih.
- V imenu skolarizacije se je začela razglašati *enotnost sistema vzgoje in izobraževanja*. Tako pojmovana enotnost, pravi avtor (prav tam) – ob tem poudarja, da je enotnost posledica egalitarizma – je »največja nesreča za pedagoški in za andragoški podsistem vzgoje in izobraževanja. Njen znak je namreč določena skolarizacijska formalnost in njena zgolj institucionalna verifikacijskost, ne pa izobraževalna funkcionalnost...«. Edina enotnost, ki

je sprejemljiva, je »resnično prava systemska (pluralistična) enotnost«, kar pomeni, enoten sistem, ki predpostavlja, dovoljuje, priznava ali celo spodbuja različnost in na njej gradi svojo učinkovitost.

S takšnimi opredelitvami je dr. Pediček v resnici opredelil vzgojo in izobraževanje kot sistem vseživljenjskosti učenja in zasnoval podlage za njegovo strategijo. Skupni logos celotnega sistema vzgoje in izobraževanja je v resnici filozofija vseživljenjskosti učenja, izpeljava pa njegova »techne« in »praksis«. Po dr. Pedičku je predmet vzgoje in izobraževanja »človek kot rodovno ali generično, individualno-osebno, socialno ter družbenopolitično (zgodovinsko, razredno) bitje«. To še dodatno zahteva, da se sistem vzgoje in izobraževanja oblikuje širše in ne le kot šolski sistem s prevladujočo pedagoško-psihološko usmeritvijo. Sistem vzgoje in izobraževanja moramo graditi, pravi Pediček, iz »antropološko-socialne filozofije«, po njej pa bi morala temeljna sestava sistema vzgoje in izobraževanja biti takšna: a) (pod)sistem vzgoje in izobraževanja za znanje, b) (pod)sistem vzgoje in izobraževanja za

Skolarizacija in enotnost sistema vzgoje in izobraževanja slabita izobraževanje odraslih.

Pediček je prvi anticipiral koncept vseživljenjskosti učenja.

Sicer pa so za njegovo konceptualizacijo značilne naslednje misli, ki kažejo, kako blizu je bil tako konceptu kot tudi pojmu »vseživljenjskost učenja«:

- Izobraževanje odraslih je »dejavnik ocelotenja sistema vzgoje in izobraževanja«, ne pa nekakšen njegov »nadgrajenec«. V njem se enakovredno povezujejo izobraževanje, usposabljanje in spopolnjevanje. Tudi to govori proti skolarizaciji, saj ta išče le sebi ustrezno nadgradnjo, ne pa tudi drugačnost in členitev.
- Izobraževanje odraslih je prineslo v teorijo vzgoje in izobraževanja razvijanje celega človeka in je s tem preraslo klasično pedagoško teorijo. Predmet vzgoje in izobraževanja je tako »človek kot rodovno ali generično, individualno-osebno, socialno ter družbenopolitično (zgodovinsko, razredno) bitje«. To še dodatno zahteva, da se sistem vzgoje in izobraževanja oblikuje širše in ne le kot šolski sistem s prevladujočo pedagoško-psihološko usmeritvijo (za razvojne stopnje otroštvo in mladostništvo) (Pediček 1992/2: 391).

Vzgoja je najprej funkcija človeka in šele nato funkcija družbe.

delo; c) (pod)sistem vzgoje in izobraževanja za ustvarjalno samouresničevanje. Šele po vzpostavitvi takšnega sistema je smotno izgrajevati

šolsko-sistemsko shemo, to pa je prav nasprotno od tega, kar se dogaja v naših vzgojno-izobraževalnih reformah (Pediček 1992/2: 402).

Dr. Pediček je s takšnimi opredelitvami naš prvi teoretik na področju pedagogike, ki se je v bistvu opredelil za koncept vseživljenjskosti učenja, čeravno tega za svoje delo izrecno ni poudarjal.

Še več, izraza »vseživljenjskost učenja« sploh ni uporabljal. V svojih delih je rajši ostal pri tradicionalnem terminu »permanentnost izobraževanja«. »Pedagoška duša« mu ni dopustila, da bi opustil skupni naziv »pedagogika«, ga je pa obogatil s pridevkom »antropo-« in tako ponudil skupni naziv »antropogogika«, a tudi tega ni želel uveljavljati nasilno.

V zvezi z izobraževanjem odraslih pa Pediček ugotavlja, da si »izobraževanje odraslih še do danes ni našlo priznanega avtohtonega, pa tudi ne svojega avtentičnega položaja v današnjih sistemih vzgoje in izobraževanja«, za kar je mogoče najti vzroke na obeh straneh – pedagoški in andragoški. Meni, da ga imajo stari šolski sistemi sicer latentno v svojem okvirju kot »nebodigatreba (v oblikah pošolanja, različnih večernih šol, kmetijskih, tovarniških šol ipd.)«; in ugotovi, da »vse večje in bogatejše razvijanje podsistema izobraževanja odraslih zahteva bolj in bolj svoje vsebinsko, sistemsko, organizacijsko in obravnavno osamosvajanje« (Pediček 1992/2: 401).

Ta kratki prikaz dela dr. Pedička, pri čemer smo izbrali zlasti njegovo razmišljanje, pomembno za izobraževanje odraslih in andragogiko, ne bi bil popoln, če ne bi navedli še dveh njegovih pomembnih strokovnih in znanstvenih dosežkov. To sta: njegov nastop in sporočilo na Drugem kongresu slovenskih pedagogov leta 1972 na Bledu in njegovo prizadevanje za razvoj in

sistem slovenske pedagoške terminologije.

Na Drugem kongresu slovenskih pedagogov je dr. Pediček – tedaj kot predsednik Zveze pedagoških društev Slovenije in direktor Pedagoškega inštituta – nastopil z uvodnim prispevkom »Vzgoja kot družbena funkcija«. V njem je, kot je sam zapisal, »formuliral svojo antropološko koncepcijo pedagoške teorije in prakse«, z njo pa je trdil, »da mora biti vzgoja najprej funkcija človeka, da lahko postane funkcija družbe«. Ta teza je – spet z njegovimi besedami izraženo – »izzvala buren ideološko-političen odziv«. Čas, v katerem je objavil svojo tezo, je bil izjemno neugoden za takšna sporočila. V začetku 70. let je potekala v Jugoslaviji močna politična kampanja pod vodstvom Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije, s katero se je skušalo zatreti liberalistične ideje in akcije, ki so se porajale ob koncu 60. let. Pedičkovo tezo so imeli za liberalistično in/ali anarhistično in kot tako za družbeno škodljivo in nevarno; označili so jo kot »aspiracijo po idejno nevtralni šoli«, s katero bi politika in družba izgubili možnost ideološkega vplivanja na razvoj novih generacij.

Pediček označuje nastali položaj kot »politični in strokovni linč«, ki mu ni sledila le odstavitelj z vseh pomembnih strokovnih položajev, temveč tudi prepoved publiciranja in aktivnega strokovnega delovanja v Sloveniji, ki je trajala celih deset let (Pediček 2004: 45).

Preučevanje in raziskovanje sistema pedagoške znanosti in teorije vzgoje in izobraževanja je Pedička – natančnega, kot je bil – moralo privedi do raziskovanja terminologije na tem področju. Tematike, ki je bilo v naši pedagogiki do tedaj povsem zanemarjeno. Od leta 1985 do 1989 je objavljala rezultate svojega raziskovanja pod naslovi: »Razvoj in sistem slovenske pedagoške terminologije« (1985, več zvezkov) in »Prispevki za terminologijo v znanosti – tudi pedagoški«. (1990). Tudi na tem področju je zaoral ledino.

S svojim delom si dr. Franc Pediček zasluži, da se mu ob njegovi smrti s hvaležnostjo poklonimo tudi andragogi in izobraževalci odraslih.

LITERATURA

- Jelenc, Z.: »Zgodovinski razvoj koncepcije in sistemskega urejanja izobraževanja odraslih v obdobju od leta 1945 do leta 1991«. V: *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih (1945–1990)*, 1. del. (Ur. Jurij Jug). Kranj: Moderna organizacija, 231–268. (Zbirka zgodovina izobraževanja odraslih, 1. zvezek, Poročilo o raziskavi).
- Pediček, F. (1985): »Andragogika v luči današnje teorije vzgoje in izobraževanja«, v: *Obrazovanje odraslih u društveno-ekonomskom razvoju*, 2.deo. (Ur. Pavle Vračarić). Beograd: Savez andragoških društava Jugoslavije, 129–142.
- Pediček, F. (1990): *Prispevki za terminologijo v znanosti – tudi pedagoški*. Radovljica: Didakta,
- Pediček, F. (1992/1): »Pedagogika danes«. *Obzorja*, Maribor.
- Pediček, F. (1992/2): »Andragogika«. V: *Pedagogika danes*. Obzorja, Maribor, 385–410.
- Pediček, F. (2004): *Tek in tekališče mojega življenja*. Ljubljana, samozaložba.
- Pediček, F. (2006): *Moja hoja za pedagogiko*. Ljubljana, samozaložba.

- ¹ Končno odločitev o ustreznem izrazu prepušča F. Pediček drugim kljub temu, da ima o njegovi ustreznosti številne in resne pomisleke.
- ² Iz avtorjeve izvirne preglednice smo zaradi večje preglednosti in usmeritve naše pozornosti le na dve področji – vzgojo in izobraževanje otrok in mladine ter vzgojo in izobraževanje odraslih – izločili stolpca, ki določata vzgojo in izobraževanje mladostnikov (med izobraževanjem otrok in izobraževanjem odraslih) ter vzgojo in izobraževanje starejših odraslih (za vzgojo in izobraževanjem odraslih).
- ³ To misel je prvič zapisal v svojem referatu za Četrty kongres andragogov Jugoslavije, ki je bil v Beogradu leta 1985. Najdemo jo tudi v že navedenem poglavju v »Pedagogiki danes« (Pediček: 1992). Ugotovitev sem sam velikokrat citiral, ko sem utemeljeval pomen izobraževanja odraslih.